

בעזרת נותן התורה ית"ש

גליון ד', עש"ק פרשת פנחס, תשפ"ד, פעה"ק ירושלם תובב"א

אהל עקיבא

דרוש וחידוש, משא ומתן עיון
 וחקירה בתורת רבנו הגדול רבי
 עקיבא איגר זצוק"ל ובהליכותיו בק'

דרוש וחידוש דרבי עקיבא

משא ומתן בדברי רבנו ז"ל בעומק הסוגיות

במתני' ברכות ל"ו א' איתא שמברכין על פירות האילן "בורא פריה עץ" חוץ מהיין שמברכין עליו ברכה מיוחדת "בורא פרי הגפן", ואיתא שם בגמ' [ל"ה ב'] בדיון אמאי יין טעון ברכה מיוחדת – שאם משום שאשתני לעלויא - שיין משובח הרבה מענבים - הרי שמן זית גם הוא אשתני לעלויא [שהזיתים נשתנו לשמן זית המשובח ממנו] ולא אשתני לברכה – דאמר רבי יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק אמר רבי יוחנן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ – ושו"ט שם ומסיק שהטעם שלא קבעו ברכה מיוחדת

עיי"ש כל הסוגיה. והדברים ידועים.

והק' רבנו זצ"ל שכיון שכוונת הגמ' להוכיח שאין מברכין ברכה מיוחדת על שמן זית, אמאי מביא ממימרא דאמוראי שבאמת מברכין על שמן זית רק בורא פרי העץ, הרי עדיף טפי היה יכול להוכיח מגופא דמתני' דידן דתני רק "חוץ מן היין" וכו' ולא תני "חוץ מן היין ומן השמן" כו'.

אלא שעל זה השיב רבנו זצ"ל בעצמו שעדיף לגמ' להוכיח ממימרא דהאמוראים - שאולי המשנה אפשר לדחות שלא קאמר "חוץ מן היין ומן השמן וכו'" משום שעל שמן לא מברכים כלל ועיקר - דאזוקי מזיק - כדאמר בסמוך. ואם כך הרי אינו נוגע להנידון כלל - שהרי בכלל אין מברכין על שמן זית, אבל מדברי האמוראים מוכח שאכן יתכן ברכה על שמן זית, ומכל מקום אין מברכין עליה ברכה מיוחדת אלא רק בורא פרי העץ, וזה קשיא לגמ' דהרי גם התם השמן אשתני לעלויא - ולמה לא קבעו עליו ברכה מיוחדת. זו תורף קושית הסוגיה.

ועתה מקשה רבנו זצ"ל קושיא עצומה - שאפשר לומר בפשיטות שהטעם שבעבורו באמת לא תקנו ברכה מיוחדת לשמן הוא מכיון שלמסקנא [לקמן ל"ו א'] באמת אי אפשר לברך עליה בכלל [משום דאזוקי מזיק כנ"ל] אלא בצורה יוצאת מן הכלל, שנותן את השמן לתוך אניגרון ולרפואה היכא שחש בגרונו. והיה ס"ד שכיון שאינו אלא לרפואה לא מברך עליה בכלל, ואע"פ שלמסקנא אכן מברכין עליו בפ"ה מכל מקום אינו חשוב לקבוע עליו ברכה

ע"כ דברי רבנו זצ"ל בספר קושיות עצומות.

ואני הסברתי קושיא זו בשני פנים - או מצד החפצא שבאמת שמן זית חסר בחשיבות דיליה – לכה"פ לגבי דיני ברכות הנהנין – משום שאינו ראוי לברך אלא בציור רחוק של חושש בגרונו ועל ידי אנגירון. ולגבי עניני ברכה אין כאן חשיבות.

ובצורה אחרת חשבתי שאפשר לבאר הקושי – שמאד רחוק לומר שחז"ל תקנו ברכה לציור נדיר ומיוחד של חולה על ידי אנגירון, וכי כמה פעמים מצוי ציור כזה?! וודאי לאדם מיוחד הזה ובציור ובגוונא מיוחד זה לא תקנו ברכה מיוחדת לשמן זית.

ולשונו של רבנו זצ"ל קצת נוטה לצד הראשון.

והנה אולי יש מקום ליישב קושיא זו – ע"פ מה שראיתי שהדפיסו בשם מרן החזו"א זצ"ל [הדברים מובאים בספר זכרון אבן ציון עמ' תקי"ט] שבברכת הנהנין אין הברכה קאי הפרי שהאדם אוכל עכשיו, אלא שמברך על המין בכללות, אלא שלא תקנו ברכה אלא בזמן שאוכל מאותו המין, ואין האדם מברך על התפוח שהולך לאכול עתה ממש, אלא מברך על זה שקב"ה ברא תפוחים –שעתה הוא אוכל מזה המין.

ולשונו שם בספר הנ"ל -

“שאינו מודה לה' על החתיכה שהוא אוכל אלא על המין שברא בעולמו”

והנה לפ"ז נחזי אנן – שהרי זה ודאי ששמן זית באמת משובח הרבה טפי מזיתים. ובכל מקום השתבח ארץ ישראל בשמן זית. אלא ששמן מצד טבע ואינו נאכל בפני עצמו אלא מוסיפין אותו למאכלים אחרים וזה גופא מחמת איכותו ותכונתו המיוחדת שאינו נאכל לבד. וודאי ראוי לקבוע עליו ברכה מיוחדת שאשתני לעלויא מאד מזיתים. אבל יש קושי לברך עליו משום שאינו נאכל בעין. אבל אם יש ציור – כגון חולה בגרונו ונותן בתוך האניגרון – שפיר מברכין עליו ברכה מיחדת – ולא אשגחין על הציור המיוחד והמוזר שבו הוא אוכל עתה, שכיון שבין כה הברכה קאי על המין שאוכל ולא על השמן הזה שעכשיו הוא שותה על ידי אניגרון – וכדברי מרן החזו"א ז"ל – שפיר אפשר לקבוע ברכה מיוחדת משום מין השמן זית.

והצעתי הדברים לפני הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א - ר"י סלובדקא - הגיב שאם כי הקושיא עדיין בעין מכל מקום היא קצת רוככה [בשמן].

הלכה כרבי עקיבא

משא ומתן בדברי רבנו ז"ל בהלכה ובאגדה

איתא בשו"ע או"ח סי' תקנ"א [סעי' י"ז] שטוב ליהרר מלומר ברכת שהחיינו בבין המצרים על פרי חדש או על בגד חדש – שלא נאות לומר ברוך וכו' שהגיענו לזמן הזה – שהוא זמן פרענות ואבל. ובמג"א ז"ל שם סקמ"ב כתב בשם המטה משה

מדינחא [ראה מש"כ ע"ז בגליונות הקודמים] בית יהודא בסוף הספר במנהגי ארג'יל [והוא בספר בית יהודה לרבי יהודה ב"ר יצחק עייאש בעמ' ק"ט] שכת' המח' הנ"ל ז"ל שמעתי ממורי דה"ה בראש חודש דינו כשבת [שאפשר לברך בו ברכת "שהחיינו"] ודברי רבנו זצ"ל מובאים בשער הציון שם אות י"ז.

[אבל דעת רבנו הגר"א ז"ל שם בסק"ס דכל הדין הזה להמנע מלברך "שהחיינו" חומרה יתירה היא דהא חזינן שאפילו אבל ביום ראשון דאבלותו מברך שהחיינו, ואע"פ שהמג"א שם יישב הערה זו – שלכאורה יש לומר ששאני אבל שאין מדובר על "זמן" מסוים, אבל בבין המצרים הוי "זמן" פורענות ואין לומר בו ברוך וכו' שהגיענו לזמן הזה וכמ"ש לעיל, מכל מקום הגר"א ז"ל כותב על יישוב זה שאינו כלום. ולא ידעתי מה גרם להאי חריפותיה דרבנו הגדול הגר"א זצ"ל שלכאורה היישוב מאד מתקבל על הדעת.

ודעת הגר"א ז"ל להיפך לגמרי מדעת רבנו האר"י ז"ל שהמג"א שם כותב בשמו שאפילו בשבת אין לברך [וק"ו בראש חודש אב].

בכל גוונא בגליון הקודם ראינו שיש סבירות חזקה שמתני שרבנו זצ"ל מביא דבר בגליון השו"ע דיליה דעתו להכריע כמו שכותב הספר שמביא. וכאן הוי קצת חידוש שגם דבר התלוי במנהגא – כמו להמנע מלברך שהחיינו בבין המצרים – מ"מ נקט כמו חכמי ספרד [שלגבי מנהג אשכנז היה קצת מקום לומר

בשבת אפשר לברך ולא בר"ח דקיל ממנו בענין
אבלות].

וילך רבי עקיבא

עובדות ולימודים מהליכותיו בקודש

הרבה נכתב על כל פעולותיו של רבנו זצ"ל בזמן מגיפתהחלי-רע שניגף את אירופה בימיו ורבי שמעון הירשור שליט"א נו"נ לרבנו זצ"ל אסף כל מה שנמצא בענין זה לחדא דוכתא והוציא ספר בשם "בו תדבקון" [ומשום שמצות ביקור חולים וכל המסתעף נלמד מקרא הנ"ל שנצטוונו להיות דבוק במידותיו וכמ"ש רש"י ז"ל שם] וכל זה על אף חולשתו של רבנו זצ"ל ועוצם יסורי עצמו וכמ"ש בגליון הקודם. אבל ממש שם נפשו בכפו לגמול חסד עם החולים החיים וגם עם המתים.

[וחייבים להשכיל שהיו הרבה שרצו ללמוד מהנהגותיו ומתקנותיו של רבנו זצ"ל אף לגבי המחלה האחרונה הקרוי "קורונה" וצעקו ומיחו באלה שהקפידו להתפלל בצבור וכנסו צבור להתפלל שאין הם מתחשבים עם דברי רבנו זצ"ל. ואין זו ממין הטענה כלל - שלא לכל נגע ומחלה הדברים שווים, ורבנו ידע מהדרגת הסיכון בזמן מגיפת החלי-רע ואין ללמוד מזה דבר לגבי הקורונה – ולעולם הדבר נתון להכרעת פוסקי הדור [שודאי שמו דברי רבנו זצ"ל אור לנתיבתם] אבל לאלה שאינם נכנעים לשלטון ורשויות "החוק והסדר" אלא

ופשוט.

אבל עם כל עוצמת דאגת רבנו הק' וטהור ז"ל לכל החולים – שאף הכירו בגדלות מעשיו אנשי השלטון, לא יאומן מה שכתבו - בזמן שת"ח מובהק שרוי בצער - הפוקרים המסכילים – והרינו מעתיקים את דברי רבי נתן גשטטנר זצ"ל במבוא לספר "דרוש וחידוש מכתב יד" שיצא על ידי מכון ירושלים בשנת תשנ"א - ז"ל שם -

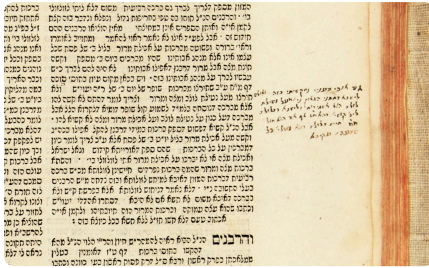
מחלתו של רבינו ז"ל עוררה חרדה גדולה בלב כל איש מישראל אשר שפכו כמים לבם לה' כי ישלח דברו וירפאם. אולם הרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו, הלא המה המינים המתחדשים למיניהם שצצו אז בארץ אשכנז, ולא יכלו להתאפק מלהביע בפרהסיא את צפייתם המרושעים, כי הסתלקותו עול רבינו שעמד בפרץ נגדם, תאפשר להם להפק את זממם ולהנהיג חדשות כאוות נפשם. ואף שנאמר "ושם רשעים ירקב", ומוטב ששמותיהם ודבריהם יטמעו בתהום הנשיה, ברם מכיון שעדיין בן דוד לא בא, והני אינשי דלא מעלי קיימי עלן ככסלי לאוגיא, לכן מן הראוי להזכיר ולגלות קלונם ואעתיק מה שכתבו במכתב עת שיצא על ידם בשם "אללגעמיינעצייטונג דעס יודענטומס" ערוך ע"י האפקורס פיליפזאהן שר"י בגליון שבו מודיע מחליו של רבינו, והננו להביא בזה רשע מה הוא אומר (מתורגם מלשון אשכנז): "הרב שלנו עקיבא איגר חולה מאוד, עד שיש לפקפק לגמרי על תקומתו.

במיוחד בפולין המזרחית ברוסיה וגליציה, כמו אצל הצבור הכללי (הנכרים) שהתפרסם ביניהם מזמן מגיפת החולירע. בכל אופן, למותו יהא השפעה גדולה על הקהלה דפה, ויביא לידי גילוי התפתחויות שונות של התקופה החדשה. יתן ה' שהכל יהא בכיוון של מטרה נאותה". -- כל קורא יזדעזע על שפלות הכותבים, כי הפוקרים רגילים להתהדר כי אף שהם מזלזלים במצוות שבין אדם למקום אבל הם מן המהדרין בנימוסי הבריות, והנה בעוד שרבן של ישראל — שהיה מפורסם בכל העולם לא רק בגדולת תורתו אלא בעוצם מעשיו הטובים להכלל והפרט — מוטל על ערש דוי, ולבם של ישראל חרדים לשלומם ומתפללים ומקוים להחלמתו, הנה השפלים הללו אינם מתביישים לדבר בגלוי על מותו של אותו צדיק בעודו חי, ולחשוב חשבונות על האפשרות שתינתן להם לעקור ח"ו את התורה כתאות לבם, ומתוך שכפרו בעיקר הוציאו את עצמם מן הכלל, וצערם של כלל ישראל לא נגע ללבם כלל, ואף לא השתדלו לצאת ידי חובת נימוס ולהביע תקווה להבראתו, וזאת מן החובה לשנן, כי המתפקרים שעזבו את התורה אין להם חלק כל שהוא גם במדת דרך ארץ ונימוסי הבריות, וכל שאין רוח המקום נוחה הימנו אין רוח הבריות נוחה הימנו.

עכ"ד הגאון ר"נ גשטנר זצ"ל.

ויכתוב רבי עקיבא

דיונים מחקרים בחיבוריו

בין הגליונות על הש"ס שיצא מקולמוסו של רבנו זצ"ל בולט דבריו לרש"י ברכות כ"ה ב' שאיתא שם שיש שמועה [כלומר ברייתא] שכל הבית כד' אמות דמי לגבי דיני והיה מחניך קדוש, ורש"י כותב "לא ידעתי היכן היא". ורבנו זצ"ל מציין שם להרבה מקומות בש"ס שרש"י כותב שלא ידע. [נוראים שכל לשונותיו של רש"י היו מצויים וזמינים תחת ידו בכל עת שהיה בעי למשמש בהן].

אבל נשאלת השאלה מה רצה רבנו זצ"ל בדברים אלה. ולמה חשוב לדעת כל אותן המקומות שרש"י כותב שלא ידע.

וראיתי שכתבו בזה דברים תפלים ולא נאמנים בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל - שאדם נהנה לראות ולסדר עוד דברים מאותו סוג ותבנית, ולכן רבנו זצ"ל טרח למיינם. ואם כי הדבר בעצם נכון - שאדם שכל שעשועיו בתורה נהנה לראות שורות וקבוצות של דברים דומים, אבל לדעתי חלילה לומר שזה כל תוכן כוונת רבנו זצ"ל שעושה תורת רבנו לדבר זול ונקלה.

ויש מקום לומר – וכן שמעתי מחכמים – שכוונת רבנו זצ"ל היה לעורר מעין קושיות בכל מקומות הללו – שהרי אם גם אחרי כל מה שרבנו ז"ל ציין להרבה הדומים לרש"י כאן, מכל מקום הן הנה

וממש לא היה דבר ששגבה מעינו הבודולח של רבנו הק' רש"י ז"ל, ואם אכן נעלמו ממנו במקומות אחדים (יחסי) הרי זה אומר דרשני למה לא ידע, ובפרט לפעמים מה שידעו שאר הראשונים שבכמה מקומות באמת כתבו מקורות הדברים לפי דעתם ז"ל. וכל זה להרבות תורה ועיון - לעורר המעיין לשים עיונו על הדברים הללו לחתור האם באמת יש מקור, ואם כן למה לא היה ניחא ליה לרש"י להביאו, ואם עדיין אין - מה ואיך זה באמת יתכן - ופשוט.

ושמעתי מחכ"א נ"י שאם היינו יודעים במדויק מהי שורש נשמת רש"י וגם השורש של כל המקומות הללו – יתכן שיכולנו להסביר שיש מכנה משותף בין כולם שגרם עילומם מרבנו רש"י ז"ל.

והחכמים אחרי רבנו זצ"ל הוסיפו על ציוניו אלה עוד ועוד בכמה מקומות מושבותיהם – וכמדומני שהמקום הראשון שרש"י מגלה לנו שלא ידע לפרש דבר מהתורה הוא על הפס' בבראשית [כ"ח, ה'] וַיִּשְׁלַח יַחֲזָק אֶת יַעֲקֹב וַיְלַךְ פְּדָנָה אֲרָם אֶל לָבֵן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּיאֲחִי רְבֵקָה אִם יַעֲקֹב וְעָשׂוּ: וכותב שם רש"י ז"ל אם יעקב ועשו. "איני יודע מה מלמדנו". והמעין שם בפ' ג"ע רבי דוד פארדו זצ"ל המכ' "משכיל לדוד" יראה מהלך חדש ממש במקומות שרש"י [בחומש] כותב שאינו יודע, והדברים גדולים מאד מאד וחדשים מאד מאד, ועוד חזון למועד לבארם היטב אי"ה.

תגובות והערות לגליונות הקודמים

עיונים ומחקרים וציונים בספריו

בגליונות הקודמים נשאנו ונתנו בדברי רבנו זצ"ל שהאומר "שבתא טבא" יוצא ידי חיוב קידוש דאורייתא לפי המג"א ז"ל שדי בהזכרת שבת בתפלה. ושאלנו האם זה יכול לשבת בחדא דוכתא עםדברי הרמב"ם שכותב שצריך "דברי שבח וקידוש".

והרב היקר רבי י"ק נ"י מירושלם העיר לנכון שהערה זו כבר זכה בה רבנו החפץ בחיים ז"ל בביאור הלכה סי' רע"א סוד"ה דאיתקש. והרי אם כי בושנו ששכחנו דברי הביאור הלכה האלה – מכ"מ אנו כווננו לדעתו לענין הלכתא שדברי רבנו זצ"ל אינם עולים יפה עם דברי הרמב"ם. ועוד חזון למועד לדוןבזה.

קישורים חשובים

[להקיש לשלוח במייל קישור לכל מי שיתכן שהיה רוצה לקבל את הגליון או להעתיק ולשלוח](https://mailchi.mp/volozhinyeshiva/ohel-akiva)

<https://mailchi.mp/volozhinyeshiva/ohel-akiva>

[כל הגליונות הקודמים \[וגם עוד כמה דברים חשובים\]](#)

- [הקורס "זה הקטן גדול יהיה" - שיש בכוחו להבטיח שכן שלך אף פעם לא יעזוב את הלימוד](#)
- [כל התוכן שלנו באנגלית](#)

כדי שנוכל להמשיך בעריכת הגליונות אלה אולי תוכל להקיש כאן ולהיות שותף פעיל - הכל מאובטח לגמרי

In order to keep these important emails coming maybe consider become an active partner. Click here. Everting is totally secure

Our mailing address is:

Volozhin Yeshiva

28 Zevin, Jerusalem E. Israel

025002558

להסרה מרשימת התפוצה

[unsubscribe](#)